

Stanisław Swadźba*

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

**PAŃSTWO WOBEC WOLNOŚCI GOSPODARCZEJ.
TEORIA I PRAKTYKA TRANSFORMACJI,
RED. WAĆLAW JARMOŁOWICZ, DAWID PIĄTEK,
WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU EKONOMICZNEGO W POZNANIU,
POZNAŃ 2015 (S. 214)**

Recenzowana monografia składa się ze spisu treści, przedmowy, jedenastu rozdziałów oraz noty o autorach. Każdy rozdział pracy zawiera wstęp, tekst główny, zakończenie, bibliografię (nie ma łącznej bibliografii) oraz streszczenie w języku angielskim.

Praca powstała w ramach projektu badawczego pt. „Państwo wobec wolności gospodarczej. Teoria i praktyka transformacji” realizowanego pod kierunkiem prof. dr. hab. Waćława Jarmołowicza. Projekt był finansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2011/01/B/HS4/00802.

Monografia ma 16 współautorów (niektóre rozdziały mają 2 autorów). W większości są to pracownicy Katedry Makroekonomii i Historii Myśli Ekonomicznej Wydziału Ekonomii Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu na czele z jej kierownikiem prof. dr. hab. Waćławem Jarmołowiczem. Łącznie 11 osób. Pozostali autorzy to profesorowie Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Uniwersytetu Szczecińskiego, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach.

Redaktorem naukowym niniejszej publikacji jest profesor Waćław Jarmołowicz, zasłużony nauczyciel akademicki oraz cieszący się uznaniem naukowiec i publicysta. Jest autorem i współautorem blisko 400 publikacji naukowych

* E-mail: stanislaw.swadzba@uc.katowice.pl

i dydaktycznych (w tym kilku książek i ponad 200 artykułów naukowych), a ponadto współautorem i redaktorem naukowym kilkudziesięciu prac zbiorowych (monografie, zeszyty naukowe i podręczniki). Oprócz problematyki roli państwa w gospodarce, transformacji systemowej zajmuje się rynkiem pracy. Jest również wybitnym specjalistą w tej dziedzinie. Drugim redaktorem naukowym jest dr Dawid Piątek, pracownik Katedry Makroekonomii i Historii Myśli Ekonomicznej, wychowanek profesora. Jego zainteresowania badawcze koncentrują się na doświadczeniach państw postsocjalistycznych w przechodzeniu do gospodarki rynkowej. Zajmuje się również wpływem instytucji na gospodarkę, w szczególności na wzrost gospodarczy (mieszczącym się więc w problematyce recenzowanej publikacji). Jest autorem i współautorem kilkudziesięciu publikacji naukowych.

Autorem przedmowy, poprawnie napisanego wprowadzenia do recenzowanej monografii, jest Waław Jarmołowicz. W jej pierwszej części uzasadnia wybór tematu oraz wskazuje na znaczenia i aktualność omawianych zagadnień. Ten fragment przedmowy – po niewielkim rozszerzeniu – mógłby pretendować do samodzielnego artykułu o rozważaniach na temat państwa i wolności. Przedmowa zawiera, podobnie jak wszystkie rozdziały, bibliografię. Jej druga część to krótkie streszczenie poszczególnych rozdziałów zawierające główne tezy bądź myśli ich autorów.

Wszystkie rozdziały niniejszej publikacji są bezpośrednio związane z rolą państwa w gospodarce, a także – w większym lub mniejszym stopniu – z dwoma członami jej tytułu: *Państwo wobec wolności gospodarczej* oraz *Teoria i praktyka transformacji*. Powyższa problematyka badawcza, pomimo upływu lat, jest ciągle aktualna. Większość opracowań zawiera oryginalne wyniki badań własnych (obszerne studia literaturowe i/lub analiza danych statystycznych) i reprezentuje wysoki lub co najmniej przeciętny poziom merytoryczny. Pozytywnie oceniam układ pracy. Kolejność rozdziałów nie budzi wątpliwości. Nie jest przypadkowa. Na uwagę zasługuje również strona techniczna (ujednolicony zapis wszystkich rozdziałów), do której nie można mieć jakichkolwiek zastrzeżeń.

Pierwszy rozdział pt. *Funkcje państwa w kształtowaniu ładu społeczno-gospodarczego* (Elżbieta Mączyńska) ma charakter wprowadzający. Punktem wyjścia prezentowanych w nim rozważań jest teza, że podstawowym obowiązkiem współczesnego państwa są działania na rzecz harmonijnego rozwoju społeczno-gospodarczego kraju oraz jego bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego. Pojawia się więc pytanie o rolę państwa w kształtowaniu rozwiązań ustrojowych, w szczególności o rolę państwa w gospodarce. Powszechnie wiadomo, że w tej kwestii wśród ekonomistów nie ma jednoznacznej odpowiedzi. Autorka prowa-

dzi interesujące rozważania na ten temat. Odwołuje się przy tym do obszernej i najnowszej literatury przedmiotu.

Podobny – wprowadzający – charakter ma drugi rozdział autorstwa Macieja Miszewskiego i Ewy Zeman-Miszewskiej pt. *Wpływ erozji systemu demokratycznego na zakres wolności ekonomicznej*. Podjęty w nim problem wyraża się w głównej tezie sformułowanej jako przypuszczenie, że głównym czynnikiem powodującym erozję systemu demokratycznego jest globalizacja gospodarki i zdominowanie jej przez wielkie korporacje transnarodowe, a konsekwencją owej erozji jest daleko idące ograniczenie wolności, w tym także – wolności gospodarczej. Związek pomiędzy demokracją a wolnością ma – zdaniem autorów – charakter sprzężenia zwrotnego. Wiele często kontrowersyjnych stwierdzeń pojawia się w tym rozdziale. Bez wątpienia są to bardzo ciekawe, nowatorskie i aktualne rozważania.

Trzeci rozdział pt. *Państwo wobec własności w gospodarce* (Jerzy Boehlke) ma charakter głównie metodologiczny. Jego celem jest uzasadnienie sensu analizy zmian sekwencji elementów triady: wolność, własność i państwo jako historycznie ukształtowanie struktur instytucjonalnych wpływających na efektywność gospodarowania. Zdaniem autora, w określonych warunkach społeczno-gospodarczych pewne sekwencje elementów triady powinny być wyżej oceniane i preferowane w praktyce w porównaniu z innymi. Rozważania te o charakterze normatywnym są prowadzone na wysokim poziomie merytorycznym. Autor odwołuje się do obszernej, głównie zagranicznej literatury.

Kolejny rozdział (czwarty) pt. *Rola państwa w gospodarce krajów transformujących się* (Katarzyna Szarzec) odnosi się już do konkretnej grupy krajów. Autorka analizuje i ocenia to, jak w krajach transformujących się instytucje państwa i polityka gospodarcza zostały przystosowane do pełnienia funkcji, które są postulowane przez teorie ekonomii. Badaniom poddano 28 krajów transformujących się Europy Środkowo-Wschodniej i byłego ZSRR. Analiza obejmuje lata 1989–2013, a więc jest to maksymalnie długi okres. Przeprowadzono analizę porównawczą i ocenę stanu rozwoju krajów transformujących się w odniesieniu do trzech funkcji państwa: 1) sprawności funkcjonowania gospodarki rynkowej; 2) stymulowania rozwoju gospodarczego; 3) ograniczenia niedoskonałości rynku. W zakończeniu wyraźnie wypunktowano wnioski wynikające z przeprowadzonych badań. Na uwagę zasługuje wykorzystanie bogatej literatury przedmiotu.

W piątym rozdziale pt. *Ustrój polityczno-gospodarczy jako uwarunkowanie wzrostu gospodarczego w krajach transformujących się* Mikołaj Handschke i Bartosz Totleben podjęli próbę zbadania wpływu systemu politycznego i eko-

nomicznego na dynamikę wzrostu gospodarczego świadczącego o sprawności danego systemu gospodarczego. W tym celu dokonali przeglądu obszernej, głównie anglojęzycznej, literatury badawczej, wyboru danych i wykorzystali metody ekonometryczne. Jeden z wniosków końcowych – o czym należy pamiętać – brzmi: „Przyjęcie systemu demokratycznego nie jest wystarczającą gwarancją rozwoju gospodarczego”. To również bardzo dobry rozdział.

Następny rozdział (szósty), autorstwa Dawida Piątka, nosi tytuł *Institucje państwa a transformacja ustrojowa*. Transformacja ustrojowa była – jak pisze autor – wielką zmianą instytucjonalną. Takie podejście reprezentuje większość ekonomistów. W rozdziale podjęto analizę zmian trzech głównych instytucji państwa: wolności politycznej, gospodarczej i jakości rządzenia. Przeprowadzone badania pozwoliły na wyciągnięcie następujących wniosków: 1) w okresie transformacji miała miejsce dywergencja instytucjonalna (doszło do wyraźnego zróżnicowania instytucji państwa); 2) kraje, które przystąpiły do UE w 2004 roku, musiały zmieniać swoje instytucje szybciej, dlatego w tym okresie rośnie zróżnicowanie instytucjonalne; 3) od 2005 roku obserwujemy konwergencję instytucjonalną (kraje członkowskie UE zwolniły tempo przemian instytucjonalnych, a nie uczyniły tego pozostałe kraje transformujące się).

W rozdziale siódmym pt. *Państwo wobec suwerenności i wolności wyborów konsumenta w warunkach zmian ustrojowych* Waław Jarmołowicz i Baha Kalinowska-Sufinowicz próbują określić rolę państwa wobec suwerenności i wolności wyborów konsumenta w warunkach zmian ustrojowych. Opracowanie to dotyczy konsumenta. Problematyka ta – w kontekście tytułu niniejszej monografii – jest rzadziej podejmowana. Z tego względu publikacja ta jest cenna. Układ opracowania jest logiczny. W zakończeniu wypunktowano wnioski wynikające z przeprowadzonych badań. Najważniejszy z nich to stwierdzenie, że ustrój społeczno-gospodarczy silnie determinuje zarówno suwerenność, jak i wolność wyboru konsumenta.

Kolejny – ósmy – rozdział nosi tytuł *Państwo wobec wyborów pracowników i pracodawców na transformującym się rynku pracy* (Magdalena Knapińska, Beata Woźniak). Autorki pokazują w nim rolę państwa na krajowym rynku pracy wynikającą z jego zawodności. Jest to zbiór różnych informacji dotyczących rynku pracy w Polsce, a konkretnie: zatrudnienia w sektorze publicznym, elastycznych form zatrudnienia i organizacji czasu pracy, polityki rynku pracy, kształtowania płacy minimalnej, roli związków zawodowych w kształtowaniu stosunków pracy oraz szarej strefy na tym rynku.

Rozdział dziewiąty poświęcony jest również rynkowi pracy, a dokładnie jego instytucjom (*Rola instytucji rynku pracy w czasie kryzysu gospodarczego*. Przy-

kład krajów transformujących się). Jego autorami są: Michał Pilc i Sławomir Kuźmar. Starają się pokazać wpływ instytucji na funkcjonowanie tego rynku. Interesuje ich ochrona zatrudnienia a elastyczność rynku pracy w krajach transformujących się w okresie kryzysu gospodarczego i przed kryzysem. Znacznie wzbogaca opracowanie analiza ekonometryczna. W zakończeniu zawarto wnioski dla polityki gospodarczej wynikające z przeprowadzonych badań.

Również rynkowi pracy i roli państwa na tym rynku poświęcony jest rozdział dziesiąty (*Państwo wobec zawodności rynku pracy – przypadek niepełnosprawnych. Polska na tle Unii Europejskiej*). Danuta Kopycińska ocenia sytuację osób niepełnosprawnych na rynku pracy w państwach UE ze szczególnym uwzględnieniem Polski. W rozdziale dokonuje analizy osób niepełnosprawnych w UE według płci i stopnia niepełnosprawności, kształtowanie się stopy zatrudnienia i bezrobocia na tym rynku oraz wydatków na świadczenia dla osób niepełnosprawnych. Na podstawie bardzo szczegółowych danych statystycznych autorka wyciąga wiele interesujących wniosków. Jest to bardzo dokładny obraz rynku pracy osób niepełnosprawnych w UE.

Ostatni rozdział (jedenasty) nosi tytuł *Instytucje sektora bankowego w krajach transformujących się*. Napisał go Adam Baszyński. Celem rozdziału jest określenie przebiegu i stanu końcowego reform bankowych zapoczątkowanych na przełomie lat 80. i 90. ubiegłego wieku. Postawiono w nim tezę o znacznym zróżnicowaniu postępu reform bankowych w krajach transformujących. Teza intuicyjnie wydaje się oczywista. Poddana została solidnej weryfikacji, o czym świadczą kolejne punkty. Układ pracy jest logiczny. W zakończeniu zawarto wnioski.

W zakończeniu mojej recenzji chciałbym jeszcze raz podpisać się pod zawartymi na ostatniej stronie okładki słowami. Polecana uwadze czytelników (studentów, nauczycieli akademickich, menedżerów, polityków) książka to znakomite zbiorowe dzieło kilkunastu autorów poznańskich i krajowych. Jest ono poświęcone kluczowej dla współczesnych społeczeństw i gospodarek kwestii związanej z ekonomiczną rolą państwa, a zwłaszcza relacjom między państwem i wolnością gospodarczą, ze szczególnym uwzględnieniem uwarunkowań wynikających z dokonującej się w Polsce i na świecie transformacji ustrojowej i gospodarczej. Książka jest godna szczególnej uwagi ze względu na walory poznawcze, metodologiczne i aplikacyjne.

Chciałbym również nawiązać do jubileuszu 70-lecia urodzin i 45-lecia pracy naukowej, którą Profesor Waław Jarmołowicz obchodził w ubiegłym roku. Jestem pewien, że pomimo osiągnięcia wieku emerytalnego nie jest to ostatnia książka Profesora. Wierzę, że Profesor będzie nadal aktywny i spod jego

pióra wyjdzie jeszcze niejedna publikacja. Liczę na aktywność Profesora na polu naukowym, dydaktycznym i organizacyjnym. Liczę na Jego uczestnictwo w konferencjach naukowych, na których będzie prezentował swoje nowe osiągnięcia naukowe, a także pisane wierszem okolicznościowe laurki.